

Mezey László Miklós–Pegán Anita

„Nem öncélú kulturális projekteket szeretnénk támogatni”

Interjú Kenyeres Istvánval,
az NKA Közgyűjtemények Kollégiuma vezetőjével

L. Simon László elnök úr tavaly októberi hivatalba lépése óta aktív jogalkotási folyamat zajlott le. A Nemzeti Kulturális Alapról szóló 1993. évi XXIII. törvény módosításával a pornográf tartalmú termékekre és szolgáltatásokra kivetett kulturális adó teljes összege, valamint a szerzői jogról szóló törvény alapján a közös jogkezelő szervezetektől származó befizetések is az NKA bevételeit képezik. Az Országgyűlés megkönnyítette az Alap részére történő közhasznú adományozás lehetőségét is. A társasági adóról és az osztalékadóról szóló törvényt módosította az egyes adótörvények és azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról szóló 2011. évi CLVI. törvény alapján azon társasági adót fizetők, akik az NKA-nak adnak támogatást, juttatást, csökkenthetik adózás előtti eredményüket. Törvényi garancia született arra nézve is, hogy az NKA-tól maradványforrásokat nem lehet elvonni. További jogszabályváltozás: az NKA végrehajtási rendeletének a 65/2011. (XII. 9.) NEFMI rendelettel történő módosítása. Ennek legfontosabb eleme az új kollégiumi struktúra kialakítása. Az eddigi 17 helyett 9 állandó szakkollégiummal, és 150 helyett 74 kurátorral végzi munkáját az NKA. Mindezzel párhuzamban idén jelentősen bővült a pályázatra fordítható keretösszeg.

Az újonnan kialakított kollégiumi struktúra kilenc kollégiuma:

1. Előadó-művészet Kollégiuma
2. Építőművészet és Örökségvédelem Kollégiuma
3. Folyóirat-kiadás Kollégiuma
4. Könyvkiadás Kollégiuma
5. Közgyűjtemények Kollégiuma
6. Közművelődés és Népművészet Kollégiuma
7. Kulturális Fesztiválok Kollégiuma
8. Szépirodalom és Ismeretterjesztés Kollégiuma
9. Vizuális Művészetek Kollégiuma

A Közgyűjtemények Kollégiumát – egyesítve a levéltári, könyvtári és múzeumi területeket – Kenyeres István, az Önkormányzati Levéltárak Tanácsának alelnöke, Budapest Főváros Levéltára főigazgató-helyettese vezeti. A levéltár 2004-ben átadott impozáns épületében vele beszélgetünk az NKA átalakuló, megújuló működéséről és kivált az általa vezetett kollégiumról.

– *Mindenekelőtt arra kérem, mondjon valamit magáról, hiszen levéltárosként dolgozik, tehát a könyvtárosság talán kevésbé ismeri Önt, illetve eddigi munkásságát.*

– 1972-ben születtem. Egyetemi tanulmányaimat történelem és levéltár szakokon végeztem az ELTE-n. Azután 1996 és 1999 között az ELTE BTK történeti doktori program PhD-hallgatója voltam. A PhD-fokozatot 2003-ban szereztem. Két kötetet és több mint 50 tanulmányt publikáltam a XV–XVIII. századi magyarországi város- és gazdaságtörténet témakörében. Olyan tagja vagyok a kollégiumunknak, aki mindhárom közgyűjteményi területen dolgozott, ugyanis egyetemi éveim alatt a Budapesti Történeti Múzeum munkatársa voltam, ahol az Aquincumi Múzeum után a BTM szakkönyvtárban is dolgoztam. Budapest Főváros Levéltárba szintén egyetemi éveim alatt, 1994-ben kerültem, 1998-tól osztályvezetőként dolgoztam, majd 2006 óta vagyok Budapest Főváros Levéltára szakmai-tudományos főigazgató-helyettese. 2008 óta tagja vagyok a kulturális miniszter tanácsadó testületének, a Levéltári Kollégiumnak, emellett a *Fons* folyóirat főszerkesztője, az *URBS Magyar Várostörténeti Évkönyv* szerkesztőjeként is tevékenykedem, valamint – immáron másfél évtizede – oktatok az ELTE-n történészeket, levéltárosokat. Jelenlegi munkáim közül az európai uniós forrásból megvalósuló Elektronikus Levéltár Projektet említeném meg, amelynek konzorciális tagjaként a Fővárosi Levéltár is részese; én vagyok a mi intézményünk projektvezetője. Nős vagyok, két gyerekem van, a harmadikat most várjuk.

– *Az idei év elején felálltak az NKA új kuratóriumai, kevesebb számban és kevesebb taggal. Ez értelemszerűen több munkát jelent a kurátoroknak. Hadd kérdezzem meg, e karcsúsítással nő a hatékonyság? És óhatatlanul ide tartozik még az a kérdés: nem fenyeget-e az a veszély, hogy a döntések meghozatalakor a sokszor fontos részletek, árnyalatok észrevétlenül maradnak?*

– Az új elnök, L. Simon László sokkal hatékonyabb működést vár el az új szervezettől. A változtatás célja végül is az is volt, hogy koncentráltabban történjen a forrásfelhasználás. Például a könyv- és folyóiratkiadásra fordítható összeg is egy kollégiumhoz került. Ez segíti az átláthatóságot, még akkor is, ha felvet esetleg szakmai problémákat.

A korábbi 17 helyett most csak 9 állandó szakkollégium van, amelyekben a korábbi 150 helyett 74 kurátor működik közre. 2011-ben a Múzeumi Kuratóriumhoz 550 pályázat futott be – legalábbis ennyit bíráltak el –, a Könyvtári, illetve a Levéltárihoz körülbelül 300-300 pályázat érkezett. Ha idén is ugyanennyi jön, akkor az ezzel kapcsolatos munkát egyetlen kollégiumnak kell elvégeznie. Ugyanennyi pályázattal kell ténylegesen foglalkozni a három kuratórium helyett egynek. Akárhogy nézem, ez háromszoros munka lesz idén. Most senki nem tudja megmondani, mennyi időt fog igénybe venni ez a megnövekedett munka. Az a módszer, hogy egy-egy nagyobb pályázati szakasznál egy nap alatt tudtak dönteni az előkészítés után, nem valószínű, hogy tartható lesz. Több napi döntéshozatallal kell számolnunk.

– *A Közgyűjtemények Kollégiuma egyesíti a levéltári, könyvtári és múzeumi területeket. A kuratórium tagjainak az összetétele hogyan fedi le ezt a hármasságot?*

– Nyolc tagja van a kollégiumunknak, tehát a területek nem egyenlő arányban képviseltetnek. A három-három múzeumi és könyvtári képviselő mellett a levéltá-

ri szakmának csak két képviselője van. A kurátorok felét a szakmai szervezetek, másik felét a miniszter delegálta. Végül is egy kurátor került be a grémiumba, akit nem a szakmai szervezetek támogattak, javasoltak. Ez szerintem jó arány! Elvileg tehát a szakmai szervezetek jelöltjeik révén képviseltetve vannak. Az egyes területekről beérkezett pályázatokat nyilván az adott területen dolgozók tudják a legjobban megítélni. A döntést együtt kell hoznunk, de a szakterület képviselője tud a legjobban érdemi véleményt mondani egy-egy pályázatról. Tehát amennyi pályázatot eddig nyolc ember nézett át, azt most kettő vagy három fogja tudni szakmai szemmel alaposan átnézni, de hangsúlyoznom kell, hogy minden kollégiumi tagnak kötelessége valamennyi pályázat átnézése, nyilván ez is tanulságos lesz majd mindenki számára. Meglátjuk, hogyan fog ez működni. A kurátorok mögött természetesen vannak olyan szakértő, specialista munkatársak, akik egyes pályázatoknál segítségül hívhatóak. Például állományvédelmi, illetve restaurálási szakértő nincs a kollégiumban, ezért alkalom adtán külső szakértőre lesz szükségünk az ilyen jellegű pályázatok elbírálásakor. De ez más területekre (pl. digitalizálás, adatbázis-építés) is igaz lehet. Valószínűleg nagyobb számban lesz szükség külsős, alkalmi szakértőkre, mint korábban, erre az NKA lehetőséget is biztosít.

– *Mi a változások lényege, iránya, miben más az új a korábbi szabályozással szemben?*

– Lényeges változás, hogy nevezési díjat kell befizetni a pályázáskor. A kollégiumok ennek nagyságrendjét a maguk hatáskörében állapíthatják meg. Ez is egy szűrő lesz, hogy mennyi pályázat érkezik. A célja az, hogy szűkítsék a nem kellően megfontolt pályázatok körét. Vagyis ne adjanak felesleges munkát a kollégiumoknak. Megjegyzem, a közgyűjtemények egyébként régóta jól felkészültek a pályázásra. Nagy rutinjuk van, néhány kisebb intézménytől eltekintve. Másik lényeges változás, hogy bővítették az NKA bevételi körét. Kiemelném a társasági adóról és az osztalékadóról szóló törvény módosítását, amely alapján azon társasági adót fizetők, akik az NKA-nak adnak támogatást, juttatást, a támogatási összeg ötven százaléka csökkenti az adózás előtti eredményüket. Ettől sokat várunk, előremutató kezdeményezés, meglátjuk, hogy az üzleti szféra mennyire érzi magáénak a kultúratámogatást. Az NKA működése tekintetében fontos változás, hogy azon túl, hogy csak kilenc kollégium állt fel, bizonyos tevékenységi köröket csak egy kollégium finanszírozhat. Megszűnik az, hogy egy-egy szakágazat szerinti kollégium ugyanazt a tevékenységet is finanszírozza. Azon kívül megemelték a kurátorok díjazását. Természetesen nem kell hatalmas összegre gondolni, főleg, ha tudjuk, megháromszorozódott az elvégzendő munka. Azt gondolom, hogy még mindig a szakmai elkötelezettség motiválja a kuratórium tagjait.

– *Konkrétan mennyivel növekedtek az NKA pénzügyi keretei, és milyen mértékben a Közgyűjtemények Kuratóriumáé?*

– Az induló keretünk jelenleg 600 millió Ft. Ha megnézzük a korábbi három kollégiumot, annak a tavalyi induló költségvetése 748 millió volt, a záró pedig 904 millió. Egyébként a tavalyi kereteket nézve, mintegy 150 millióval támogatta ez a három kollégium a szakmai kiadványok előkészítését, megjelentetését; most ez az összeg került el tőlünk az illetékes, kiadásokkal foglalkozó kuratóriumokhoz. Ez a 600 millió forint nem elegendő, több forrásra is szükség lesz. Ez az összeg már

egyébként most 660 fölé csúszott a címzett támogatásokkal. Arra is van ígéret, hogy több forrással tudunk gazdálkodni az év folyamán.

– *A közszférát, a közgyűjteményeket sújtó közelmúltbeli és mostani elvonásokat képes lesz-e valamelyest ellensúlyozni a Közgyűjtemények Kuratóriuma? Vagy legalább tudja-e a negatív hatásokat mérsékelni?*

– Ez az igény fokozottan jelentkezik és jelentkezett is az elmúlt időszakban a megszorítások nyomán. A forráskieséseket próbálják az intézmények az NKA-hoz benyújtott pályázatokból pótolni. Ha figyelembe vesszük, hogy leépítések is voltak és lesznek, az intézmények irányából növekedni fognak az ilyen típusú igények.

– *Miután három területről van szó, utalt arra, hogy a múzeum és könyvtár képviselői vannak többen, milyen súlypontok jelennek meg a pályázatoknál, illetve az értékelésükénél?*

– Nem arról van szó – hogy egy hasonlattal éljek –, eddig volt három homokozó és most egymás mellé tesszük, hanem arról, hogy egy újat, egy közöset hozunk létre. Röviden fogalmazva, a három terület közelítése a cél. Önök is könyvtárból jöttek egy levéltárba, ez is azt mutatja, hogy fontos az együttműködés, a másik területei irányába történő nyitás. Kifejezetten szeretnénk előtérbe helyezni, preferálni olyan pályázatokat, amelyeket ezek az intézménytípusok közösen tudnak megvalósítani. Nem csak úgy, hogy például tárgyakat kölcsönzünk egymás kiállításaira, hanem úgy, hogy a produktum, a végeredmény tényleg közös megvalósítású legyen. És egymástól is van mit tanulni! Alapelvünk, hogy lehetőleg olyan pályázatokat írunk ki, amelyeket mindhárom intézménytípus meg tud valósítani. Nyilvánvaló, hogy mindegyiknek van egy fő profilja, de részt tudnak majd venni különböző megközelítésből a közös pályázatokon. A kollégium feladata, hogy a különböző pályázatokat a maguk koordinátarendszerében értékelje, támogassa. A társadalom felé nyitás is elsődleges cél. A könyvtárak és múzeumok elől járnak ebben. A levéltárak, minden igyekezetük ellenére, hátrébb. Jót tenne, hogy ha összehangolnánk például a rendezvényeiket. Mindig gondoljunk arra, hogy az NKA-nak nem feladata a működési költségek támogatása – kulturális produktumok létrehozása a cél. Mindig van egy eredménykötelelem, ami az NKA nélkül nem vagy nem olyan módon valósulna meg. Múzeumok esetén például ide tartoznak az időszaki kiállítások, de egy állandó kiállítás már kevésbé fér bele az NKA pályázati profilba. Pont a könyvtárak – amely jóval szélesebb szegmens, mint a két másik terület – a tekintetben kivételek, hogy ahol a helyi önkormányzat hozzájárul fejlesztéshez, bővítéshez, ott az NKA is támogatja ezt a célt. Azon is elgondolkodunk, hogy ilyen konstrukcióban lehetséges, hogy kiterjesztjük a levéltárakra és a múzeumokra is a támogatást, főleg kulturális szolgáltatások bővítése, a látogatók felé nyitás esetén.

Ami egy kicsit átmeneti terület, az a gyűjteménygyarapítás, restaurálás, állományvédelem, ami természetesen mindhárom szakterületet érinti. A gyűjteménygyarapításnál ugyanakkor nem lehet alapfeladatokat finanszírozni, de az NKA ehhez a maga módján hozzájárulhat. Példának okáért a levéltárak esetén a maradandó értékű magániratok gyarapítását – amelyek levéltárba adására egyébként nincs törvényi kötelezettség – támogatni kívánjuk. Pontosan tudjuk azt is, hogy a mai finanszí-

rozási helyzetben a restaurálásra nem jut pénz. Ennek érezzük a súlyát, ezért ezt támogatni kívánjuk.

Ugyancsak több területet érint a digitalizálás és az adatbázis-építés programja, amelyre mindhárom korábbi kollégium költött. A könyvtárak esetében nyilván nem az alapkatalógus építéséről van szó, hanem az új projektek támogatásáról. Szeretnénk a területeket itt is közelebb hozni egymáshoz. Például egy múzeumi vagy könyvtári kéziratári anyag és a levéltári anyag tekintetében nincs nagy különbség a három intézmény munkája között, vagyis ugyanolyan típusú adatbázisokat kellene építeni vagy szabványokat kellene használni. Ugyanez vonatkozik ezeknek a dokumentumoknak a digitalizálására. Például kéziratós térképeket minden intézménytípusban őriznek, ezeket ugyanúgy kellene adatbázisban leírni és digitalizálni és közzétenni. Igenis itt van egyfajta missziója az NKA-nak, hogy ezen a téren a három intézménytípus rendszeres munkáját közelítse egymáshoz. Összefoglalóan, a három területet egyenlő mértékben szolgálják az NKA prioritásai, olyan pályázati konstrukciókkal, amelyekben mindhárom intézménytípus részt vehet. A szinergiákat kihasználva, új kulturális produktumokat létrehozva együtt sikeresebbek lehetünk egy magasabb szinten. Több forrás is megnyílhatna így. Hozzá kell szokni az együttműködéshez. Jó volna, ha az egyik helyen felhalmozódott tudás átterjedne a másik két területre. És fontos, hogy mindez ne legyen kényszer. Az új kollégiumi tagokkal eddigi munkánk során pozitív tapasztalatunk volt az egységes elvek kidolgozásánál.

Az NKA missziója, hogy jól megfogalmazható, koncentrált, jelen helyzetben vállalható pályázatokat támogasson.

– Ha már beszéltünk a digitalizálásról, a levéltári dokumentumok elektronikus formában való hozzáféréséről, mint szerkesztőnek muszáj megkérdezni, mi a véleménye a szaksajtó nyomtatott és elektronikus formáinak dilemmájáról.

– Egy tudósnak, kutatónak, szakembernek nem kell elmagyarázni, hogy az elektronikus és nyomtatott formában megjelent publikáció között mi a különbség. Nyugaton is nagyon kevés az olyan komoly folyóirat, amely csak elektronikusan jelenik meg.

Foglalkozunk ugyan az elektronikus archiválással, de nincs erre nézve tökéletes biztonság Magyarországon. Jelenleg nincs az elektronikus katasztrófáknak tökéletesen ellenálló rendszer hazánkban, az Elektronikus Levéltár Projekt éppen ezt igyekszik megvalósítani, de ide a könyvtárak, múzeumok, legalábbis a jelenlegi helyzet szerint, nem archiválhatnak. Ha pedig nincs biztosítva az elektronikus kiadványok hosszú távú, biztonságos archiválása, akkor miért akarunk digitális útra terelni minden kiadványt? Ami papíron megjelenik, annak a köteles példánya bekerül az OSZK-ba, és megmarad. Ez a rendszer jól működik, akár száz év múlva is hozzáférhető lesz a dokumentum. Emellett a hordozók is döbbenetes gyorsaságú változáson mentek át az utóbbi néhány évben. Most próbáljunk egy floppy lemezt felhasználni?!

A nyomtatott kiadványok a cserekapcsolatok miatt is nagyon fontosak. Nem tudna létezni egy magyar múzeum nemzetközi csere nélkül. Nem tudná beszerezni például egy német múzeum színes kiállítási katalógusát vagy kiadványát, mert az horribilis összegbe kerülne. Ha pedig ilyet kap egy magyar intézmény, nem ajánlhat fel cserébe egy hivatkozási linket. Sok esetben egy cserébe kapott kiad-

vány a sokszorosát éri az érte felajánlott hazai kiadványnak. Egyébként híve vagyok mind az elektronikus, mind a nyomtatott folyóiratoknak, csak épp más-más funkcióban: tájékozódáshoz kell vagy elmélyült tanulmányozáshoz.

– *Ön személy szerint mit szeretne a következő években elérni, mit tartana a Kuratórium, illetve a maga személyes sikerének?*

– Óhatatlanul felmerül a szűkösség és a mégis befektetés dilemmája. Nem öncélú kulturális projekteket szeretnénk támogatni. Olyan pályázatokat szeretnénk elbírálni, amelyek a társadalom érdekeit tartják szem előtt, és hasznosulnak az emberek számára. Fontos, hogy megértsék az emberek a kultúra üzenetét, fontosságát, hogy az emberek közel kerüljenek a kultúrához. A magyarok identitásának elválaszthatatlan része az a kulturális vagyón, amit ez a három intézménytípus birtokol, őriz.

Az már most látszik, hogy a Közgyűjtemények Kollégiumának tagjai jól együtt tudnak dolgozni, az együttműködési képesség mindnyájunkban megvan. Én – mint a kuratórium vezetője – nyitott vagyok minden szakmai kapcsolatra. Csak nyitottsággal lehet egymás motivációit megérteni. Az együttes gondolkodás nem csak formális keretekben történjék, de belsőleg is átélten.

A következő lépés az első pályázati ciklus beérkezett műveinek elbírálása lesz. Fontos, hogy mindhárom terület – a könyvtár, a levéltár és a múzeum – egyenrangúnak érezze magát. De nyilván lesznek „áldozatok” is. Egy-egy döntés után mindig maradnak elégedetlenek. A nagyobb projekteket kívánjuk támogatni, a több száz apró elképzelést akkor lehet támogatni, ha azok valamelyest egy irányba mutatnak.

Az NKA kollégiumai nem csupán pénzosztó testületek. Kultúrpolitikai missziót is be kell tölteniük. A céljainknak, a támogatható elgondolásoknak jól megfogalmazottnak, átláthatónak és megvalósíthatónak kell lenniük.

– *Ha már a kultúrpolitikai missziót említette, felmerül a gondolat: a nehéz időkben mindig különösen fontosá válik a kultúra, az oktatás, a művelődés ügye. Klebelsberg Kunó óta tudjuk, hogy a legválságosabb korszakokban kell a legtöbb figyelmet és pénzt a kultúrába, a tudományba, az oktatásba fektetni, mert az a jövő alakulásában térül meg. Él-e ez a gondolat a kuratórium tagjaiban?*

– Nehéz kérdés. Az NKA korábban sem az öncélú programokat támogatta, hanem főleg azokat, amelyek a könyvtári olvasók, a levéltári kutatók, a múzeumlátogatók számára fontosak és hasznosak voltak. Most szerintem nyitni kell a kultúrát kevésbé magukénak érző emberek felé, azért is, hogy ők is lássák, van értelme a kultúrába befektetni. Hogy a kultúrára adott pénz, nem kidobott pénz a szűkösebb időkben sem. Ezért például támogatni fogjuk a múzeum-, könyvtár- és levéltár-pedagógiai programokat, továbbá nagyon kell figyelniük a fiatalok mellett az idősebb korosztályra is.

A mi intézményeink, a könyvtárak, levéltárak, múzeumok őrzik a magyar kultúra szinte összes kincsét. Ez a kincs a magyar nemzet identitásának alapzata. Ez az a kulturális vagyón, amit elődeinktől örököltünk, és amit most mi kezelünk. És úgy kell kezelniük, hogy ez a vagyón valóban a nemzeti öntudat része legyen. Ezért is mondtam, fontos, hogy mindenki értse, miért áldozunk pénzt a kultúrára, a kultúra értéktöbbletének kialakítására.

A globalizált világ technikai eszközeire építve hozzuk közel az emberekhez azokat az intézményeket, amelyek a nemzeti identitás alapzatát képező kincseket őrzik. Hogy az emberek fontosnak tartásák bemenni egy múzeumba, levéltárba, könyvtárba, mert ott nemcsak értékes dolgokat találnak, de érdekes programok is várják őket. Vagyis „kulturális pluszt” kell nyújtaniuk ezeknek az intézményeknek. Ez persze hosszabb folyamat lesz, de meghozza majd a gyümölcsét.

– *Megköszönve az interjút, biztosak vagyunk benne, hogy folytathatjuk majd a beszélgetést, amikor már a tapasztalatokat, az elért eredményeket is áttekinthetjük.*

(Az interjú 2012. február 13-án készült.)

Az Országos Széchényi Könyvtár
kéri az Ön segítségét, támogassa működésünket

adójának 1%-ával,

hogy a továbbiakban is kimagasló és színvonalas
kiállításokkal, gyűjteményekkel, hungaricumokkal bővíthessük
a könyvtár állományát.

A felajánlásokat az
Országos Széchényi Könyvtár Corvina Alapítvány
javára kérjük.

Adószám: 19020350-2-41
